

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

”Torget som blir till slagfält varje natt...”

– En studie om Fristadstorget i Eskilstuna och dess planering utifrån ett trygghetssperspektiv

Paulina Källman

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Paulina Källman.

Titel (sve): "Torget som blir till slagfält varje natt.."

En studie om Fristadstorget i Eskilstuna och dess planering utifrån ett trygghetsperspektiv.

Titel (eng): "The square that becomes a battlefield at night..."

A study of Fristadstorget in Eskilstuna and it's planning from a safety perspective.

Nyckelord: trygghet, fysisk planering, sociala aspekter, kriminalitet, urbanitet, torg, Fristadstorget, mediepåverkan.

Handledare (SLU): Gunnar Cerwén, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp.

Examinator (SLU): Märit Jansson, Område Landskapsutveckling, SLU Alnarp.

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering.

Kurskod: EX065015.

Omfattning (hp): 15 hp.

Nivå och fördjupning: G2E.

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten.

Utgivningsort: Alnarp.

Utgivningsår: 2012.

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet.

Framsidans bild:

Fristadstorget med Stadshuset i bakgrunden.

(Foto: Göran Jonsson, Stadsbyggnadsförvaltningen, Eskilstuna kommun, u.å).

Foton används med upphovstillstånd, övriga foton och illustrationer utan referens är författarens egna.

SPÖKSTAD

*”Jag är född i en spökstad
där alla vet att jorden är platt
Jag växte upp i en spökstad
där torget blir ett slagfält varje natt*

*En dröm för dej, en dröm för oss som längtar
efter nån som håller om oss hårt
En lögn för mej, en lögn för oss som väntar
på svaret som ni aldrig kommer få
Tror du att kärlek är som sångerna vi hör?
Jag har sålt min själ till ett bolag
som aldrig kunnat skilja rätt från fel
Jag blev kär i en spökstad
du, du, du gör mej hel*

*En dröm för dej, en dröm för oss som längtar
efter nån som håller om oss hårt
En lögn för mej, en lögn för oss som väntar
på svaret som ni aldrig kommer få
Tror du att kärlek är som sångerna vi hör*

*En dröm för dej, en dröm för oss som längtar
efter nån som håller om oss hårt
En lögn för mej, en lögn för oss som väntar
på svaret som ni aldrig kommer få
Tror du att kärlek är som sångerna vi hör
som sångerna vi hör
som sångerna vi hör
som sångerna vi hör”*

TEXT: J. BERG

SAMMANDRAG

Målet med uppsatsen är att beskriva vilka fysiska och sociala planeringsaspekter som kan verka trygghetsskapande på urbana platser. Målet har även varit att undersöka eskilstunabornas trygghetsuppfattning på Fristadstorget. De frågeställningar som ställts är vilka aspekter som kan leda till trygghet på en urban plats? Är Fristadstorget en trygg plats och finns det kopplingar mellan trygghetsupplevelsen och dess planering utifrån ett trygghetsperspektiv? Syftet med arbetet är att få en djupare kunskap och förståelse för hur vi som landskapsarkitekter kan skapa tryggare platser i staden.

Två olika litteraturstudier har gjorts. En mer övergripande och allmän, samt en litteraturstudie inriktad på Eskilstuna med fakta och statistik om Fristadstorget. En semi-strukturerad intervju har undersökt eskilstunabornas trygghetsuppfattning på torget.

Resultatet för intervjuerna i jämförelse med litteraturstudien har varit både skiftande och överensstämmande. Intervjuresultatet visade att eskilstunabornas trygghetsupplevelse bl.a. byggde på Appletons *prospect-refuge teori*.

Fler människor på torget, bättre belysning och mer vegetation var aspekter vilka för tillfället var bristfälliga och något som saknades. Den sociala kontrollen visade sig ha stor betydelse för de intervjuade.

En slutsats är att en plats brottsstatistik inte nödvändigtvis behöver ha ett samband med trygghetskänslan. Det visade sig att de intervjuade var mer påverkade av media än vad de själva var medvetna om. Rockbandet Kent ger torget ett negativt rykte men huruvida det är avskräckande eller tilldragande råder det delade meningar om. Slutsatsen är att bandet kan fungera både och, beroende på ens personliga åsikter om bandet snarare än texternas kontenta.

En sista slutsats är att urbana platser aldrig bör eller kan bli 100 procent trygga. Detta pga. trygghetens subjektivitet samt att en stad bör värna om urbaniteten, där spänningen är ett av urbanitetens tre grundelement.

Nyckelord: trygghet, fysisk planering, sociala aspekter, kriminalitet, urbanitet, torg, Fristadstorget, mediepåverkan.

ABSTRACT

The aim of this essay is to highlight the physical and social planning aspects with the intent to increase safeness in urban places. The aim has also been to investigate the inhabitant's current views of safety regarding Fristadstorget and its immediate surroundings. The following questions have been emphasized in my problem formulation; which aspects may lead to security in an urban place? Is Fristadstorget regarded as a safe place? Are there any influences between its safety experience and its physical planning seen from perspective based solely on safety? The purpose with this essay has been to gain deeper knowledge and understanding on what resources we landscape architects have to our disposal when designing safer places in the city.

Two different studies of literature have been conducted; one comprehensive and general study, accompanied by a second study, focusing particularly on statistics and facts relating to Fristadstorget. The safety views of the citizens living in Eskilstuna have been examined through a semi-structured interview to investigate whether the town-square is regarded as a safe place or not.

When analyzing the results of the interviews with the literature study, both proved to be

varied and equivalent. The interview results showed that the safety experience the residents of Eskilstuna felt was based on Appleton's *prospect-refuge Theory*. A more crowded square, with better lighting and more vegetation were aspects which according to the participants were currently neglected and missing. The social control proved to be important for the interviewees.

One conclusion is that crime statistics do not necessarily have to be related to the sense of safety. It was found that the respondents were more influenced by media than they were aware of. The rock band Kent gives the town-square a bad reputation, but whether it is deterrent or fetching is linked to the specific person's personal opinion of the rock band, rather than the content of the lyrics.

A final conclusion is that urban areas should refrain from achieving a hundred percent feeling of safeness. Safety is a subjective theme and cities should try to preserve urbanity, with suspense being one of three basic elements of urbanity.

Keywords: safety, physical planning, social aspects, crime, urbanity, city square, Fristadstorget, media influence.

FÖRORD

Jag är född och uppväxt i Eskilstuna, en stad jag själv alltid har känt mig trygg i oavsett tid och plats. En dag i februari 2012 läste jag Eskilstuna kommuns program om projektet Fristadstorget. Där stod det att torget behövde ett ansiktslyft på grund av att det ansågs vara en otrygg plats. Jag hade under samma vecka kommit i kontakt med begreppet ”fysisk trygghet”. Det var några föreläsare som nämnde att de planerat in trygghet genom den fysiska planeringen. Det fick mig att ifrågasätta *hur* och *om* det var möjligt att planera något så subjektivt som trygghet? Denna fundering växte sig allt starkare när jag läste om det kommande projektet på Fristadstorget. Mina tankar kom att mynna ut i ämnet till detta arbete. En kandidatuppsats vilken handlar om hur vi som arkitekter och planerare kan skapa trygghet på urbana platser.

Arbetet har varit oerhört lärorikt och givande. Jag har vid flera tillfällen önskat att kursen varit längre, då jag bitvis känt mig tidsmässigt begränsad.

Jag skulle vilja börja med att tacka min handledare Gunnar Cerwén som hela tiden fått mig att se nya vägar och möjligheter i mitt arbete. Även Carina Listerborn som försett mig med

hennes avhandling då det varit milslånga köer efter hennes böcker och avhandlingar i samtliga bibliotek runt om i Skåne.

Tack även till Sony Music, fotografen Jonas Linell, Kent och Eskilstuna Kommun för upphovstillstånd till ett flertal av bilderna i denna uppsats, samt lyckönskningar i skrivandet.

Ett stort tack till alla vänliga människor i Eskilstuna vilka jag har fått chans att träffa och intervju, hoppas ni alla blir nöjda med era tacknamn.

Tack till Kajsa Üebel för korrekturläsning och stöd under skrivandets gång. Stort tack även till min bror Niklas Källman och min gode vän Victor Utter för en sista korrekturläsning av arbetet.

Till sist ett stort tack till världens finaste och mest förstående sambo och pojkvän Anders Svenstrup. Trots en otrolig kamp och press i skrivandet har vi båda lyckats skriva varsin kandidatuppsats och kan nu ta sommarlov.

Trevlig läsning!

Paulina Källan, Malmö 2012

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANDRAG

ABSTRACT

FÖRORD

INLEDNING

sid.13

Bakgrund	13
Mål & syfte	14
Material och metod	14
Avgränsning	15
Tidigare forskning	15
Begreppsutredning	16
Trygghet	16
Urban plats	16
Fysisk planering	16
Sociala aspekter	16

TRYGGHETSSKAPANDE ASPEKTER

17

Fysisk utformning och gestaltning för en trygg, urban plats	17
Sikt och överblick	17
Belysning	17
Övervakning	18
Stadsstruktur och funktion	19
Arkitektur i det urbana rummet	19
Trafik i det urbana rummet	20
Sociala aspekter som kan påverka tryggheten i stadens urbana rum	21
Det sociala rummet och den sociala kontrollen	21
Brottslighet och trygghet	22
Rykte och media	23
Staden både trygg och spännande	24

FRISTADSTORGET

25

Fristadstorgets historia	25
Brottstatistik i Eskilstuna	26
Media i Eskilstuna	26
Kent	26
Intervjuresultat	27
Torget känsla	28
Identitet och ryktesfrågor	29
Utformningsfrågor	29
Mediepåverkan	30

DISKUSSION

33

Goda överlevnadsutsikter skapar trygghet	33
Social kontroll genom belysning och vegetation	33
En plats med hög brottslighet är inte nödvändigtvis en otrygg plats	34
Media påverkar mer än vad vi tror	35
Individualitet och urbanitet	36

AVSLUTNING

37

KÄLLFÖRTECKNING

40

BILAGA

43

INLEDNING

Bakgrund

I dagens medier skrivs det mycket om brott och kriminalitet. Var och varannan dag rapporterar tidningar om rån, misshandel och våldtäkter som sker runt om i vårt avlånga land. Känslan är att kriminaliteten ökar i Sverige, samtidigt som brottsförebyggandet i deras årsrapport skriver att antalet anmälda brott har minskat med tre procentenheter från år 2009 till 2010 (Brå, *Anmälda brott, slutlig statistik 2010*, s.2). Media är ett av fenomenen som ökar uppmärksamheten kring kriminalitet (NTU, 2010 s.11). Rädslan för att utsättas för brott kan ligga till grund för känslan av otrygghet i en stad. Att känna sig trygg på offentliga platser är viktigt för att människor ska kunna röra sig fritt (Boverket, 1998, s.78). En friare och större rörelse bland människor leder till en mer levande, blandad och integrerad stad. Urbana platser såsom torg är ofta befolkade dagtid då torgen är berikade med olika aktiviteter, torghandel, uteservering med mera. Kvällstid när mörkret faller är torg generellt sett mindre befolkade platser och fungerar mer som en passage.

Vad är egentligen ett torg? Ett torg är en del av det offentliga rummet där människor möts genom rörelsestråk, torghandel, olika evenemang eller för vila och möjlighet att studera förbipasserande. Det är ett mellanrum som möter upp de fysiska byggnaderna runtom. Enligt nationalencyklopedin kan ett torg förklaras med ”En större, öppen plats i samhälle, avsedd för (mer tillfällig) handel och ibland även för mötesverksamhet” (NE, [online], 2012-05-04a). Torg har ofta en stark, urban karaktär med hårdgjord markyta där plantering av träd och olika planteringskärl är vanliga inslag. Sittplatser, uteserveringar, fontäner och konstinstallationer är vanliga element som kan förekomma på ett torg.

Eskilstuna är en gammal industristad med en relativt hög brottsstatistik. Sett till antal 100,000 invånare, sker det fler misshandel- och våldsbrott i Eskilstuna än vad det gör i Malmö (Brå, *Gör din egen sökning* [online], 2012-04-11). Fristadstorget som är Eskilstunas stadstorg är en av stadens mest kriminella platser, en så kallad *hot spot*, det vill säga områden eller platser med hög koncentration av brottslighet (Brå, *Rapport 2011:17*, s.9). Här sker framförallt våldsbrott kvälls- och nattetid. Enligt NTUs (2010, s.17) rapport sker våldsbrott i huvudsak vid knutpunkter för kommunikation, samt platser där nöjeslokaler och uteserveringar finns. Fristadstorget är en centralt belägen plats omringad av flera olika uteserveringar och hållplatser.

Politikerna i Eskilstuna kommun har insett att en förändring av torget bör ske. Enligt dem krävs en förändring då de anser att torget idag är en otrygg plats. Projektet *Fristadstorget och Kungsgatan* heter det aktuellt projektet där en upprustning av Fristadstorget och den korsande handelsgatan Kungsgatan kommer att ske. Ett första gestaltungsförslag kommer att presenteras för allmänheten i slutet av maj 2012 (Eskilstuna kommun, *Sammanställning av synpunkter* [online], 2012-04-10).

Fristadstorget är ett torg som har ett dåligt rykte både i och utanför Eskilstuna. Rockbandet Kent sjunger i sin låt *Spökstad* om Fristadstorget med liknelsen ”[...] torget som blir till slagfält varje natt”. Ändå är torget en populär och befolkad plats under stora delar av dygnet och året. Enligt politikerna i Eskilstuna är Fristadstorget en otrygg plats, men vad anser egentligen invånarna i Eskilstuna om tryggheten på torget? Frågan är om det är Fristadstorgets planering och utformning som

ligger till grund för den otrygghet som påstås råda, eller finns det andra förklaringar?

Frageställningar vilka kommer att besvaras i denna uppsats är följande:

- Utifrån vilka fysiska och sociala aspekter kan vi som landskapsarkitekter planera en trygg, urban plats?
- Upplever invånarna i Eskilstuna, Fristadstorget som en trygg plats?
- Finns det en koppling mellan upplevelsen av Fristadstorgets trygghet och dess planering/gestaltning utifrån ett trygghetsperspektiv?

Mål & syfte

Målet med denna uppsats är att beskriva olika aspekter inom gestaltning och planering, vilket skapar en känsla av trygghet på urbana platser. Målet är även att undersöka eskilstunabornas trygghetskänsla på Fristadstorget och jämföra det resultatet med litteraturstudien.

Syftet är att få en djupare kunskap och förståelse för hur vi som landskapsarkitekter kan skapa tryggare platser i staden.

Material och metod

Den första delen av uppsatsen kommer rikta in sig på att belysa hur vi som landskapsarkitekter kan planera och gestalta en urban plats utifrån ett trygghetsperspektiv. Både fysiska och sociala aspekter kommer att behandlas. Denna del kommer att besvaras genom en litteraturstudie. Litteraturen kommer att väljas efter relevans och trovärdighet inom ämnet *trygghet*. Både nutida och äldre litteratur kommer att behandlas för att undersöka eventuella tidsmässiga skillnader källorna emellan, samt för att öka trovärdigheten.

Den andra delen av uppsatsen kommer att beskriva Fristadstorgets historia och dess utformning idag. En mindre utredning av

Fristadstorgets brottstatistik kommer att genomföras med hjälp av Brås rapport från 2011 (*Rapport 2011:17*). Ett slumpmässigt antal artiklar relaterade till Fristadstorget från tidningen Eskilstuna Kuriren kommer att presenteras. Tanken är att undersöka artiklarnas positiva eller negativa klang, vilka senast finns skrivna om Fristadstorget. En mindre del kommer att handla om rockbandet Kent. Avsikten är att finna litteratur som beskriver bandets uttalanden och texter, vilka är riktade till Eskilstuna och Fristadstorget och undersöka huruvida det är positiva eller negativa sådana.

För att undersöka eskilstunabornas uppfattning av tryggheten på Fristadstorget kommer en *semi-strukturerad intervju* att utformas. Utformningen av denna intervju kommer att tas fram med inspiration från Steinar Kvaales bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2009) och Alan Brymans bok *Social Research Methods* (2001). Sex personer (män och kvinnor i olika åldrar) kommer att intervjuas på torget. Intervjuunderlaget kommer i samtliga intervjuer användas och följas metodiskt, underlaget till intervjuerna finns att hitta under avsnittet *Bilaga*. Intervjuerna kommer att spelas in med diktafon och sedan transkriberas för att i uppsatsens sista del om Fristadstorget sammanställas på ett tematiskt vis och analyseras.

Då denna uppsats behandlar trygghet vilket är svårt att kvantifiera, har jag valt att använda mig av en semi-strukturerad intervjuform. Tidsmässigt blir det för omfattande med kvalitativa intervjuer även om det ger det bästa resultatet när det gäller frågor om subjektiva ämnen som trygghet (Bryman, 2001, s.21-23). Tanken är även att genom att tillämpa en semi-strukturerad intervju skapa en större frekvens och därmed ge intervjustudien en större säkerhet.

Den sista frågeställningen, om det finns en koppling mellan upplevelsen av Fristadstorgets trygghet och dess planering/gestaltning utifrån ett trygghetsperspektiv, kommer att behandlas i diskussionsavsnittet. Där kommer en jämförelse mellan litteraturstudien och intervjuresultaten leda fram till svaret på frågeställningen.

Avgränsning

Många källor menar att en omtyckt plats är en befolkad plats, och en befolkad plats upplevs generellt sett mer trygg än vad en öde plats gör (Andersson, 2001, s.49; Boverket, 1998 s.65; Gehl, 1996, s.21; Jacobs, 1989, s.56; Listerborn, 2000, s.13). Denna uppsats kommer dock inte lägga någon vikt på vad i utformningen som gör att en plats uppfattas som god, eller vad det är som gör en plats attraktiv och befolkad.

Enligt Listerborn (2000, s.8) är vår upplevelse av rädsla berörd genom tre olika delar; *det fysiska rummet*, *det sociala rummet* och *det mentala rummet*. Det fysiska rummet kan förklaras genom stadens bebyggelse och gestaltning, det sociala rummet är samspelet mellan människors relationer och det mentala rummet är individens tidigare erfarenhet och upplevelser varje individ i en stad erhåller (Listerborn, 2000, s.8). Trygghet är ett subjektivt ämne som många gånger är påverkat av det mentala rummet. Denna uppsats kommer inte behandla några mentala aspekter pga. dess komplexitet och subjektivitet. Istället kommer fokus ligga på vilka fysiska och sociala aspekter som motverka otrygghet och skapar trygghet på urbana platser.

Vad som skapar trygghet på andra platser än i urbana sammanhang kommer inte heller att bearbetas. När det gäller Eskilstuna kommer inga andra platser utöver Fristadstorget att behandlas.

Tidigare forskning

Varför vissa platser upplevs mer eller mindre trygga finns det ett flertal teorier om. En av de kanske mest citerade och använda teorin är Jay Appletons (1975) *Prospect-refuge-teori*. En teori som bygger på ett darwinistisk synsätt om att människan föredrar och väljer landskap och miljöer utifrån våra överlevnadsutsikter i dem. Hans bok *The Experience of Landscape* kom ut år 1975 men är fortfarande aktuell som teoretisk utgångspunkt i många av dagens forskningsarbeten och projekt.

Jane Jacobs (1989) är även hon en äldre föregångare som i sin bok *Den amerikanska storstadens liv och för fall*, för en diskussion om hur trygghet kan förbättras i städerna. I boken tar hon bl.a. upp anonymiteten i storstäder som en bidragande effekt till en ökad känsla av otrygghet och kriminalitet.

År 1998 kom Boverket (1998) ut med sin rapport *Brott, bebyggelse och planering*, en rapport som beskriver hur man med fysisk planering kan förhindra kriminalitet och även öka tryggheten i samhället. Rapporten har framförallt fokus på brottsförebyggande åtgärder. Trygghetsaspekten finns även med, men behandlas inte lika omfattande.

Carina Listerborn (2000) och Birgitta Andersson (2001) har skrivit varsin rapport inom ämnet trygghet. De har båda en bitvis genusvinklad syn på trygghetsämnet och menar att män och kvinnor använder det offentliga rummet på olika sätt.

Agneta Kullberg (2010) skriver i sin avhandling *My Home is my Castle: Residential Well-being and Perceived Safety in Different Types of Housing Areas in Sweden* om faktorer som kan påverka trivseln och trygghet i olika typer av bostadsområden. Då hennes avhandling främst behandlar bostadsområden och inte direkt är kopplad till urbana sammanhang, är

den likväl aktuell då hon tar upp faktorer som rykte och social tillit. Faktorer vilka är intressanta i även denna uppsats då olika sociala aspekter kommer att bearbetas.

Samtliga ovanstående källor har valts efter passande sammanhang, samt efter deras trovärdighet och kommer att behandlas i följande litteraturstudie.

Begreppsutredning

Trygghet, urban plats, fysisk planering och *sociala aspekter* kan emellanåt vara mångfasetterade och relativt breda uttryck. För att säkerställa den rätta förståelse för betydelsen av begreppen i just denna uppsats, följer nedan en begreppsförklaring för att klargöra detta.

Trygghet

Säkerhet och *trygghet* är två begrepp som är viktiga att särskilja. Säkerhet är många gånger i fokus vid utformning av olika trafikmiljöer (Andersson, 2001, s 30). Begreppet säkerhet är kopplat till olyckor vilket beror på olika tekniska brister eller oförsiktighet, d.v.s. oavsiktliga händelser (Andersson 2001, s 30).

Trygghet är däremot en känsla av välmående och behag, ett betydligt mer komplext och subjektivt begrepp vilket innefattar flera olika komponenter som är svåra att kvantifiera (Borg 2000, s 4). I denna uppsats har Anderssons (2001) definition av trygghet valts. Trygghet kommer därför att definieras som "[...] att inte behöva vara rädd för hot och våld" (Andersson, 2001, s 30).

Urban plats

Söker man på ordet *urban* på nationalencyklopedin ges beskrivningen: "Urban, som har att göra med (den större) stadens sätt att fungera" (NE, [online], 2012-04-10b). I denna uppsats kommer urbana platser innebära: centrala platsbildningar i staden såsom torg.

Fysisk planering

På nationalencyklopedin förklaras *fysisk planering* på följande vis: "Verksamhet som syftar till att förutbestämma samhällets framtida handlande genom att avgöra hur mark och vatten skall användas i tid och rum"(NE, [online], 2012-04-10c). Fysisk planering handlar om de materiella egenskaperna vi kan påverka genom planering.

Sociala aspekter

Social kommer från det latinska ordet *socius* och betyder kamratlig (NE, [online], 2012-04-25d). De aspekter som på ett samhälleligt och socialt sätt kan påverka ett samhälle såsom ryktesspridning och social kontroll, är betydelsen för sociala aspekter i denna uppsats.

TRYGGHETSSKAPANDE ASPEKTER

Detta avsnitt kommer att behandla vilka aspekter, inom planering, som kan verka trygghetsskapande på urbana platser. Avsnittet är uppdelat i två delar. En med inriktning på fysiska aspekter och en med inriktning på vilka sociala aspekter som kan motverka otrygghet.

Fysisk utformning och gestaltning för en trygg, urban plats

Det är en svår sak att generalisera planering och gestaltning utifrån ett trygghetsperspektiv. Det finns inga standardlösningar, varje plats måste gestaltas och planeras utifrån platsens specifika situation (Boverket, 1998, s.2). Följande text kommer klargöra vad i den fysiska planeringen och gestaltningen vilket *kan* inge en känsla av trygghet och förhindra otrygghet.

Sikt och överblick

Andersson (2001, s.29) och Listerborn (2000, s.36) fastslår att en dålig överblick skapar en otrygg miljö. En teori många forskare använt sig av när det kommer till studier om den fysiska miljöns betydelse för en upplevelse av trygghet, är *prospect-refuge-teorin*. I boken *The Experience of Landscape* beskriver författaren Appleton (1975, s.73) teorin, vilken handlar om att människan trivs i landskap och miljöer där vi har möjlighet till både *prospect* (utsikt) och *refuge* (tillflykt). "[...]there is much evidence to show that both human and sub-human level the ability to see and the ability to hide are both important in calculating a creature's survival prospects" (Appleton, 1975, s.73). Om vi jämför Appletons teori med den darwinistiska habitatteorin finns vissa likheter. Enligt habitatteorin föredrar människor miljöer där de har bäst överlevnadsutsikter (NE, [online], 2012-05-04e). Appleton

menar detsamma i sin teori, att människan trivs bättre i miljöer där vi har möjlighet till utsikt och chans att se tänkbara faror. Och även i miljöer där vi har möjlighet till tillflykt ifrån möjliga hot, detta för att förbättra vår överlevnadsutsikt (Appleton, 1975, s.73). Boken behandlar främst teorins funktion i landskapet men tar även upp hur teorin fungerar på ett överensstämmande sätt i urbana miljöer (Appleton, 1975, s.194-202). Denna teori kan tyckas åldrande då människan idag inte är beroende på samma sätt av tillflykt och utsikt för vår överlevnad, men enligt Appleton (1975, s.73) påverkar den fortfarande vår estetiska uppfattning och val av landskap. Luymes och Tamminga (1995, s.394) menar att *prospect-refuge teorin* fortfarande har stor betydelse för människors överlevnad i delar av nordamerikanska städer. Det som har förändrats under tiden är att det potentiella hotet idag är förövare och brottslingar i staden och inte längre rovdjur i skogen.

Belysning

Mörka platser försvårar människans chans till en god överblick och ett bra seende. Isolerade platser med dålig belysning där det är svårt att orientera sig, upplevs därför ofta otrygga (Listerborn, 2000, s.46). För att förbättra chansen till en bra överblick på mörka platser kan vi arbeta med belysning. I Gröna Fakta skriver Borg (2000) om hur belysning i utemiljön kan bidra till trygghet och skönhet i staden. I artikeln tar hon upp hur ljus bör användas på ett riktigt och konsekvent sätt för att bidra till en trygghetsfaktor. Belysningspunktens höjd är viktig för upplevelsen av en plats offentlighet. Ju högre upp en ljuspunkt sitter desto mer offentlig upplevs platsen (Borg, 2000, s.2). Ljuset på en plats är grundläggande för läsbarheten, om man använder sig av en differentierad belysning d.v.s. en uppdelad ljusarmatur underlättas förståelsen för stadens uppbyggnad (Ibid). Ljusets färg

kan även den vara avgörande för vår trygghetsupplevelse. Blåaktigt ljus upplevs spöklik och skrämmande medan rött ljus inger en stämning av trygghet och lugn (Borg, 2000, s.3). Vidare skriver Borg (2000, s.4) att upplevelsen av ljusets olika färger och dess känsloringivelser ofta är kulturellt betingat. Genom att arbeta med en variation av ljus och en variation av belysning i den mänskliga skalan, bidrar det till en bättre rytm i staden och även en ökad trygghet (Borg, 2000, s.2).

Enligt Borg (2000, s.2-5) finns det tre viktiga förhållanden att tänka på när vi ljussätter en plats; möjlighet att se mötande människors ansikten, en god orienterbarhet och att belysningen inte är bländande. Det är av stor betydelse att vi ska ha möjlighet att identifiera människor i stadsrummet även efter mörkrets ankomst. Att inte kunna se ansiktet på en mötande människa upplevs ofta skrämmande och otryggt (Borg, 2000, s.5). Rekommendationen är att vi på tio meters håll ska kunna identifiera en person och att vi på fyra meters avstånd ska kunna uppfatta ansiktsuttryck (Ibid). För att detta ska vara möjligt krävs inte bara en god och jämn ljusnivå utan även att ljusvinkeln är korrekt. Ljus fallande rakt ovanifrån förvränger nämligen människors ansikten. En ljusvinkel som faller snett ovanifrån med låga ljusplaceringspunkter förhindrar detta (Ibid). Enligt Brå kan belysning inte bara öka tryggheten utan även motverka brottslighet på en plats (Marklund, 2011, s.10).

För att underlätta orienterbarheten på en plats i mörker är det viktigt att förstärka rummets form t.ex. genom fasadbelysning. Att belysa vertikala sträckningar och rörelseriktningar skapar även en god orienterbarhet vilket leder till en ökad trygghet (Borg, 2000, s.6). Borg (2000, s.4) tar i sin artikel upp *prospect-refuge teorin* och menar att det är viktigt att använda sig av en strategisk belysning genom att belysa

möjliga flyktvägar och mörka gömslen, vilket gör det svårare för tänkbara angripare att gömma sig. Jacobs (1989, s.64) skriver att det inte spelar någon roll om en plats är belyst om det ändå inte är något folk på platsen. Jacobs (1989, s.64) frågar sig: "Kastar en lykta något ljus om det inte finns några seende ögon"? Det krävs strategisk belysning på rätt ställen. Enbart belysning räcker inte för att befolka en plats. Otryggheten på en plats minskar dock vid god överblick och dessutom om omgivningen är belyst och inte endast själva gångstråket (Borg, 2000, s.6).

Om belysningen på en plats är bländande eller att den innehåller för stora ljuskontraster bidrar det till att mörkret d.v.s. där det inte är belyst, upplevs som en mörk vägg (Borg, 2000, s.6). Genom att använda en avskärmad ljuskälla undviks risken för bländning. En jämn belysning är att föredra framför få, starkt lysande lyktor (Ibid). Något Borg (2000, s.7) dock poängterar är att det aldrig är önskvärt att belysa allt i det offentliga rummet eftersom vi inte vill uppnå samma känsla och ljus under dagen som på kvällen och natten. Mycket ljus i det offentliga rummet upplevs idag som visuellt buller pga. okunskap och felanvändning av ljus, vilket finns i dagens stadsrum (Borg, 2000, s.2).

Övervakning

På många platser där brottslighet är ett vanligt fenomen har övervakningskameror blivit ett naturligt sätt att övervaka platser på. Övervakningskameror kan kanske antas ge en plats större trygghet men signalerar även det motsatta. Finns det övervakningskameror på en urban plats tyder det på att det är en plats med brottslighet, vilket i sin tur kan öka känslan av otrygghet (Andersson, 2001, s.44). Enligt Listerborn (2000, s.36-37) är övervakningskameror en åtgärd vilken fokuserar mer på de materiella värdena än de mänskliga.

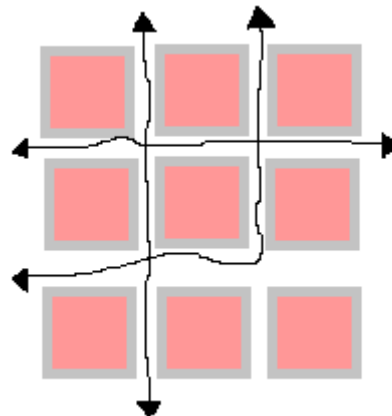
Jacobs (1989, s.58) skriver att det är genom en ömsesidig övervakning och kontroll där invånarna i en stad omedvetet övervakar varandra en trygg stad skapas. ”Vad som skapar ordning på gatorna är inte polisen utan är ett invecklat system av oskrivna lagar och regler, skapat av människorna själva och som vi själva övervakar” (Jacobs, 1989, s.53). Förutom en plats av god kvalitet (Gehl, 1996, s.121) krävs även ett bra utbud av butiker, olika inrättningar för allmänheten, företag, barer och restauranger. Detta för att en plats skall vara befolkad under större delar av dygnet, vilket i sin tur bidrar till en trygg stad (Jacobs, 1989, s.58).

Stadsstruktur och funktion

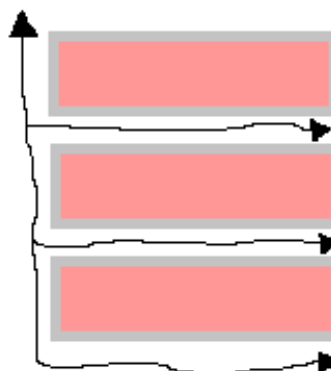
Enligt Gehl (1996, s.121) är rörelsen genom det offentliga rummet den absolut vanligaste aktiviteten. Även Andersson (2001, s.59) skriver att en stor del av det offentliga rummet är präglad av människors rörelse från en plats till en annan. Hur en stad är uppbyggd d.v.s. dess stadsstruktur, är avgörande för hur människans rörelse i staden. När det gäller stadsstrukturens samband med trygghet är forskare överens, en struktur i *rutnätsmönster* (se figur 1) är att föredra då det skapar en högre grad av genomströmning av både människor och trafik än vad ett s.k. *trädsystem* (se figur 2) gör (Listerborn, 2000, s.43; Boverket, 1998, s.64-66). Det beror på att det i en rutnätsstruktur skapas fler korsningar och därmed även fler möten mellan människor. Trädsystemsstrukturer är dessutom betydligt mer svårorienterade än rutnätsstrukturer (Listerborn, 2000, s.43-44).

Förr var städer betydligt tätare och fyllda med många olika funktioner. I staden samsades handel av alla dess slag, bostäder och arbetsplatser (Boverket, 1998, s.63). Detta gjorde att staden var befolkad under större delen av dygnet. Idag tenderar istället städer att vara

mer funktionsuppdelade med större avstånd mellan funktionerna (Listerborn, 2000, s.49). Shoppingkomplex är ett vanligt fenomen idag vilka ofta byggs en bit utanför staden. Dessa får till konsekvens att de tömmer folklivet i staden (Boverket, 1998, s.73). En funktionsuppdelad stad leder till folktomma platser, vilket i sin tur skapar otrygghet (Boverket, 1998, s.63, 64, 69).

Figur 1: Rutnätsmönster skapar en friare rörelse.

Figur 2: Trädsystem ger en mer begränsad rörelse.

En rutnätsstruktur ger en bättre chans till funktionsblandning i staden vilket bidrar till befolkade platser under större delar av dygnet, vilket gör städerna mer trygga (Boverket, 1998, s.66). Eftersom korta kvarter leder till en större spridning av människor bidrar det till större möjlighet att utveckla en mångfald av fungerande handel (Jacobs, 1989, s.205-213).

Arkitektur i det urbana rummet

En urban plats bör ej vara för stor till ytan. Blir det för stora avstånd på platsen försvårar

det chansen att uppleva vad som händer vid fasaderna. En plats i staden bör vara mellan 40-60 meter bred (Gehl, 1996, s.87). Vidare bör en shoppinggata vara mellan två till tre meter bred för att människor skall kunna uppleva båda fasadernas shoppingutbud. Även för att underlätta möjligheten att tydligt se människor på andra sidan gatan (Gehl, 1996, s.87). Upplevelseintensiteten ökar dessutom med en minskad areal yta.

Den fysiska utformningen och arkitekturen kan upplevas på två sätt, antingen inbjudande och öppen, eller introvert och sluten. I urbana stadsammanhang är en öppen utformning att föredra för att skapa en känsla av trygghet (Gehl, 1996, s.115). Fasadernas fönsterplacering i offentliga sammanhang är ofta placerade i marknivå, de är även betydligt större än vanliga bostadsfönster (se figur 3). Dessa fönster upplevs inbjudande och är en bidragande effekt till tryggheten i staden (Ibid). Många källor skriver att upplysta skyltfönster utan jalousier och galler uppmuntrar till användning av gaturummet även efter stängningstid. Detta leder till att det blir mer folk på gatorna, vilket i sin tur skapar trygghet (Borg, 2000, s.5; Gehl, 1996, s.115; Boverket, 1998, s.76-77).

Huruvida höga byggnader är i det urbana rummet står det lite om och verkar ha en liten betydelse i jämförelse med byggnaders längd och bredd. Långa, breda bostadskomplex skapar nämligen en känsla av ogenomträngliga områden (se figur 4) och skapar därför en otrygghet på sådana platser (Listerborn, 2000, s.39, 45). Gehl (1996, s.91) skriver även att stora enheter med långa fasader och få ingångar ger en effektiv spridning av människor, vilket bör undvikas när det gäller det faktum att skapa trygga, urbana platser.

Bostadsfastigheter brukar ibland bygga första

våningsfönstret en bit upp för att slippa insyn. Detta gör att vakande ögon minskar på platsen, vilket leder till en minskad social kontroll och en ökad otrygghet (Boverket, 1998, s.83).

Figur 3: Inbjudande fasad med stora fönster i markplan.

Figur 4: Ogenomtränglig fasad.

Trafik i det urbana rummet

Andersson (2001, s.59) skriver att det offentliga rummet till största del utgörs av trafikrummet. Ur säkerhetssynpunkt vill arkitekter och planerare ofta separera t.ex. gående och bilar. Separerade trafikmönster ger en tråkigare upplevelse längs med vägar och upplevs inte heller lika trygg (Gehl, 1996, s.103).

Jacobs (1989, s.56) skriver att en starkt trafikerad gata i staden upplevs betydligt tryggare framför en tom gata. Det finns en motsättning mellan säkerhet och trygghet. Gångtunnlar byggs för att skydda människor från trafikolyckor, samtidigt kan de bidra till överfall. Gångtunnlar upplevs generellt som otrygga

platser p.g.a. den ofta dåliga sikten och den svaga belysningen i dem (Listerborn, 2000, s.37, 49). Många människor undviker gång- och cykeltunnlar under kväll och nattetid. Istället använder vi stråk längs trafikerade vägar, där människor känner en större trygghet (Andersson, 2001, s.57). Paradoxalt är att dessa tunnlar är gjorda för att öka säkerheten vilket de även gör då en trafikseparering ger en ökad trafiksäkerhet. Men istället minskar de känslan av trygghet längs med stråken (Andersson, 2001, s.29, 57; Listerborn, 2000, s.44-45). Även om vi som planerare och arkitekter bygger trafikseparerat väljer människan hellre en trafikfarlig situation framför ett otryggt gångstråk (Boverket, 1998, s.81).

Figur 5: Busshållsplats med en bra placering, nära bostäder med fönster vända ut mot busshållsplatsen.

Boverket (1998, s.79) ger exempel på otrygga platser i trafiken, bl.a. hållplatser, parkeringar, gång/cykelvägar, gångtunnlar och broar. Vad som är viktigt för att motverka otryggheten på dessa platser är platsernas utformning. Siktlinjer, möjlighet till överblick, en jämn och icke bländande belysning och en enkel orienterbarhet är alla viktiga faktorer (Ibid). När det gäller hållplatser är dess placering A och O. De bör ligga centralt nära viktiga målpunkter och fastigheters fönster får gärna vara vända ut mot hållplatsen (se figur 5), vilket ger möjlighet att både bli sedd och kunna se andra människor (Boverket, 1998, s.78-80; Listerborn,

2000, s.37, 44). Trottoarers utformning bör vara så bred att två människor utan problem kan mötas. Tryggheten ökar ytterligare om det finns trottoar på bägge sidor av vägen då det ger en valmöjlighet att välja sida om vi skulle möta en hotfull person (Boverket, 1998, s.80).

Sociala aspekter som kan påverka tryggheten i stadens urbana rum

I följande text kommer sociala aspekter vilka kan främja och motverka känslan av otrygghet att behandlas. Även om vi som landskapsarkitekter främst arbetar med gestaltning och planering påverkar det fysiska många gånger de sociala sambanden i en stad. Boverket skriver "När nya urbana miljöer planeras, utformas och bebyggs eller när det sker fysiska förändringar i redan befintliga miljöer, skapas också nya sociala förutsättningar. Det finns en omedelbar koppling mellan det som fysiskt gestaltas och det sociala rummet" (Boverket, 1998, s.9).

Det sociala rummet och den sociala kontrollen

Samtliga källor menar att en omtyckt plats är en befolkad plats och en befolkad plats upplevs generellt sett mer trygg än vad en öde plats gör (Andersson, 2001, s.49; Boverket, 1998 s.65; Gehl, 1996, s.21; Jacobs, 1989, s.56; Listerborn, 2000, s.13).

Listerborn (2000) skriver om det *sociala rummet* och Boverket (1998) om den *sociala kontrollen* vilken är en stark bidragande trygghetsfaktor. Med det sociala rummet/kontrollen menas ett offentligt nätverk i en stad med användare och betraktare vilka kan ingripa om något skulle ske. Med få personer i det offentliga rummet minskar den sociala kontrollen (Boverket, 1998, s.29). Den sociala kontrollen eller det sociala rummets variationer har ett samband med tiden. Klockslag, veckodag och även årstider är alla faktorer vilket skapar en

varierad social kontroll då det offentliga rummet inte är lika befolkat under hela dygnet och året (Anderson, 2001, s.41).

Jacobs (1989, s.57) beskriver tre huvudegenskaper för att skapa befolkade och trygga gator i staden. Den första är gränsen mellan privata och offentliga rum. Det är av stor vikt att det inte finns några vagheter var gränsen mellan privat och offentligt går. En plats vi inte direkt kan avgöra om det är privat eller offentlig är enligt Jacobs, ofta en plats där kriminalitet och otrygghet finns. Den andra huvudegenskapen är gatornas ögon. Boende och arbetande ska kunna se vad som sker utåt gatan och kunna betrakta främlingar på gatan för att på så vis bibehålla en social kontroll. Till sist skriver Jacobs (1989, s.57) att gaturummet måste användas kontinuerligt, detta både för att det skall finnas fler vakande ögon ute på gatan men även för att det ska vara intressant att iaktta gatan inifrån de boendes fönster.

Det är inte den fysiska miljön i sig som skapar otrygga platser utan utbudet och de sociala samspel och relationerna som finns på platsen (Jacobs, 1989, s.81; Andersson, 2001, s.28). Den fysiska miljön kan dock hindra oss från en social kontroll vilket kan leda till en ökad otrygghet (Boverket, 1998, s.49).

En trygg stad är en stad vilken lockar människor med olika livsstilar och intressen. Denna mångfald gör att stadens rum befolkas under större delar av dygnet (Listerborn, 2000, s.13). ”Ju fler och mer varierade legala intressen som kan tillfredsställas längs stadens gator, desto bättre är det för gatorna och för tryggheten och civilisationen i staden” (Jacobs, 1989, s.63). Det kan tolkas som att en blandad stad är en tryggare stad. För att skapa en mångfald krävs en blandning av olika primära funktioner, behovet av små bostadskvarter, behovet av äldre byggnader samt behovet av koncentration (Jacobs, 1989, s.179-250).

Brottslighet och trygghet

NTUs (Nationella trygghetsundersökningen) rapport för 2009 redogörs bl.a. för allmänhetens upplevelser om utsatthet för brott och den uppleva tryggheten i Sverige. I rapporten kan läsas att det finns en generell uppfattning om att brottsligheten ökar i landet. Tre av fyra upplever att den ökar och var tredje person upplever att den ökar kraftigt (NTU, 2010, s.11, 78). De personer som känner sig mest otrygga i samhället är även de som upplever att brottsligheten ökat mest (NTU, 2010, s.62). Det finns ett tydligt samband mellan känslan av otrygghet och medvetenheten om brottsligheten i samhället. Även om många i dagens samhälle känner sig otrygga, är det få människor som låter det få några konsekvenser för ens beteende (NTU, 2010, s.59). Trygghet och oro har visat sig ha en variation rent geografisk i Sverige, människor i söder är statistik sett mer oroliga för brott än människor i norr (NTU, 2010, s.54).

Grövre brott har blivit vanligare idag samtidigt som statistiken visar att den totala brottsligheten har minskat (Boverket, 1998, s.18). Ett av de vanligaste brotten är misshandel och de allra flesta misshandelsfall sker på allmän plats (NTU, 2010, s.33).

I Boverkets (1998) rapport *Brott, bebyggelse och planering*, tar de upp förebyggande åtgärder vilket kan minska brottsligheten. De tar bl.a. upp *fysiska* och *symboliska hinder* som ska fungera brottsförebyggande. Fysiska hinder är t.ex. murar och stängsel vilket helt enkelt skall försvåra för förövare att begå brott (Boverket, 1998, s.53). De symboliska hindren menar Boverket (1998, s.55) ska skapa tydligare gränser mellan offentligt och privat, och på så vis göra eventuella intrång synligare. Enligt Andersson (2001, s.17) är brottsförebyggande åtgärder inte självklart trygghetskapande, då stängsel och murar kan ge en

känsla av att området är kriminellt och otryggt. Boverket (1998, s.49-50) skriver att en naturlig närvaro av människor är det absolut bästa sättet att övervaka och minska brott i det urbana rummet.

Brott som sker på allmän plats är koncentrerade till områden vid kommunikationer såsom hållplatser eller taxiplatser och vid nöjeslokaler (Boverket, 1998, s.30; Marklund, 2011, s.17). Majoriteten av brott på allmän plats är ofta alkoholrelaterade, då en stor del av både gärningsmän och offer är alkoholpåverkade (Boverket, 1998, s.26, Marklund, 2011, s.23). Boverket (1998, s.26) skriver att det under nittiotalets början fanns ett statsiskt samband mellan ökningen av alkoholkonsumtionen och den brottsliga ökningen.

Figur 6: Klotter signalerar social oordning vilket ökar känslan av otrygghet på platsen.

När en plats är utsatt för skadegörelse och klotter ökar det otryggheten på platsen d.v.s. när en plats bär budskap om en social oordning (Boverket, 1996, s.19, 56). Om det syns att en plats är ordentligt omhändertagen ökar det platsens attraktivitet vilket leder till att fler människor vill vistas där (Borg, 2000, s.3-4). Trasiga gatulampor bör åtgärdas och klotter saneras omgående för att platsen skall behålla sin attraktivitet. Slutsatsen blir att den fysiska utformningen är betydande för att befolka en plats och därmed även viktig för trygghetskänslan. För att det ska finnas möjlighet att uppehålla sig i det urbana rummet spelar

platsens kvalitet en stor roll. Utformningen av rummet och detaljer ner till de minsta leden är en avgörande faktor för hur omtyckt och befolkad en plats är (Gehl, 1996, s.121).

Rykte och media

Jacobs (1989, s.52) skriver att endast ett fåtal brott kan ge en plats ett oförtjänt rykte och att ryktet i sin tur kan vara betydligt värre än den egentliga situationen. Vilket kan resultera i en mindre befolkad plats och en otryggare stad. ”Idag har många gator tagits över av kriminella eller så tror folk det, och det är lika illa. Det behövs inte många brott för att folk ska bli rädda och använda en plats mindre, vilket ger folktomma platser” (Ibid).

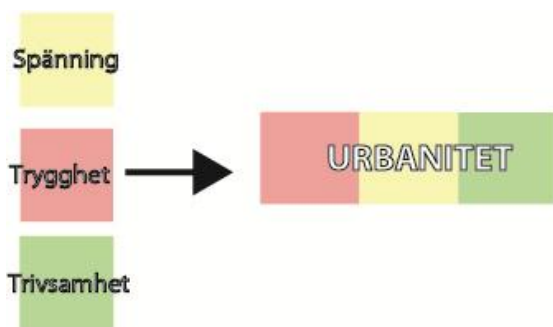
Boverket (1998, s.18) skriver att rädsla kan förklaras med brister i information och svaga sociala nätverk som i sin tur leder till ryktes-spridning. Vidare skriver boverket att föreställningar om brotts utbredning via bl.a. massmedia har stor betydelse för den omfattade rädslan vilken finns i dagens samhälle. ”Ju fler historier av samma typ som vi får höra, desto mer påverkas vi. Massmedia är en mycket viktig faktor i spridandet av rädslor av olika slag [...]” (Boverket, 1998, s.27). Även NTU (2010, s.11) skriver att medias omfattande rapportering om brott kan påverka trygghetskänslan i samhället.

Kullbergs (2010) avhandling *My Home is my Castle* handlar om trygghet och trivsel i olika bostadsområden. I denna avhandling kommer hon fram till att rykte är starkt förenat med otrygghet och trivseln i boendemiljön. Kullberg (2010, s.17) skriver även att det finns ett samband mellan lokaltidningars rapportering om brott i städer och rädsla för brott på dessa platser. Rubriker om lokala brott kan resultera i att invånarna bygger upp en attityd om att vissa områden är bättre än andra. I bostadsområden påverkar medierapporteringen även rädsla för brott (Ibid). Kullbergs (2010, s.2)

slutsats är att ett områdes rykte är en underskattad men mycket viktig dimension, vilket påverkar både de boendes trivsel och trygghet.

Staden både trygg och spännande

Då trygghet är så pass komplext är det i princip omöjligt att skapa platser vilket anses vara 100 procent trygga för alla i samhället. Ens personliga referenser och tycke kommer alltid spela in, vilket betyder att vi aldrig kan tycka likadant i alla situationer. Enligt Boverket (1998, s.74) refererar till arkitekten och lektorn Bo Grönlund, står det att en urban plats aldrig bör upplevas 100 procent trygg. Urbanitet är den trygga, spännande och trivsamma staden, tre element vilka alla är viktiga för att uppleva urbanitet i en stad (se figur 7). Gör vi en urban plats för trygg tar vi bort stadens stadsmässiga karaktär och liv (Boverket, 1998, s.74-75).

Figur 7: Urbanitetsfigur med urbanitetens tre grundelement; spänning, trygghet och trivsamt.

FRISTADSTORGET

Detta avsnitt är en beskrivning av Fristadstorget i Eskilstuna och kommer att behandla torgets historia och dess förändring under tiden rent gestaltningsmässigt. Även andra aspekter vilket kan påverka trygghetskänslan på torget kommer att tas upp, såsom mediepåverkan, brottstatistiken och rockbandet Kents texter. Till sist kommer intervjuresultatet från de semi-strukturerade intervjuerna att presenteras i en tematisk sammanställning.

Fristadstorgets historia

Fristadstorget är Eskilstunas stadstorg och kallas i folkmun för ”Stadens hjärta och finrum” (Eskilstuna kommun, *Sammanställning av synpunkter* [online], 2012-04-10). Kungsgatan heter gatan vilken sträcker sig över torgets södra del i en väst- och östlig riktning. Denna gata är Eskilstunas populäraste handelsstråk och sträcker sig från Drottninggatan i väst ända ner till Gamla staden i öst.

År 1658 byggdes Fristadstorget, ett torg med en kvadratisk form ritat av Jean de la Vallés. Dåtidens Fristadstorg var betydligt mindre och hade slutna hörn runt hela torget (Eskilstuna kommun, *Fristadstorget och Kungsgatan* [online] 2012-04-01). Eskilstunas kommersiella centrum låg tidigare vid Rådhuset i Gamla staden och det var inte förrän i slutet av 1800-talet den kommersiella handeln flyttade in till dagens centrum (Ibid). Eskilstunas stadshus byggdes år 1897 och har idag samma plats som då, i torgets sydligaste del. Fristadstorget hade förr även en byggnad i den norra delen av torget, nämligen en saluhall (se figur 8) den stod kvar ända fram till 30-talet (Ibid).

Figur 8: Bild från ovan av Fristadstorget sett från öst. Stadshuset till vänster och den gamla saluhallen till höger (Foto: Stadsbyggnadsförvaltningen, Eskilstuna kommun, 1939).

År 1984 skedde en upprustning av Fristadstorget. Nya lindar planterades, torget fick en ny markbeläggning och nya möbler införskaffades. Det var även detta år dagens *Runda kiosk* byggdes (Eskilstuna kommun, *Fristadstorget och Kungsgatan* [online] 2012-04-01).

På Fristadstorget och längs med Kungsgatan finns det idag ett flertal konstverk. Fontänen framför stadshuset heter *Arbetets ära och glädje*. Detta konstverk uppfördes år 1942 för att hedra Eskilstunas arbetare vilka haft en beredskapstid under andra världskriget (Ibid). Andra kända konstverk är *Smederna* vilken idag står i torgets norra del skapat av Allan Ebeling. Fristadstorget har idag en mer rektangulär form efter det att den gamla saluhallen revs på 1930-talet. Torget har blivit betydligt större till ytan och är idag en stor, öppen plats då torgets norra och östra sida kantas av varsin gata och inte längre av fasader (Ibid). Fristadstorget är en mångfasetterad plats och fungerar bl.a. som mötes- och samlingsplats, marknadsplats, kollektivhållplats och en naturlig plats för konserter och andra evenemang (Ibid). Torget omges även av stadens busstrafik och busshållplatser ligger längs med torgets ytterkant i norr och längs hela den östliga delen.

Brottstatistik i Eskilstuna

År 2011 kom polisen i samarbetet med Brå ut med rapporten *Hot spots i sex svenska städer*. Det är en rapport vilken skildrar brottsstatistik i sex stycken städer i Sverige, en av dem är Eskilstuna. Procentmässigt krävs det att minst 20 procent av det totala antalet brott i staden, sker på den bestämda platsen. Samt att brottsstatistiken är stabil under fyra år för att en plats skall klassas som en hot spot (Marklund, 2011, s.15).

Av undersökningen kan utläsas att det i Eskilstuna stad totalt skett 397 våldsbrott under de tre senaste åren och att 232 av dessa brott ägt rum på Fristadstorget (Marklund, 2011, s.42). Det betyder att nästan 60 procent (58,4 %) av Eskilstuna stads våldsbrott inträffar på Fristadstorget. Personrån ligger totalt sett på en betydligt lägre siffra. Totalt har det i Eskilstuna stad inträffat 33 personrån varav 15 av dessa har ägt rum på Fristadstorget (Ibid). Vilket betyder att 45 procent av personrånen inträffar på Fristadstorget.

När det kommer till inbrott och bilstöldar räknas inte Fristadstorget till en hot spot. Dessa brott sker inom kommunen men har ingen koncentration till innerstaden (Marklund, 2011, s.16-17).

Media i Eskilstuna

Lokaltidningen i Eskilstuna heter *Eskilstuna Kuriren* vilken dagligen rapporterar om olika nyheter runt om i landet och i Eskilstuna. Går man in på tidningens hemsida, *e-kuriren* och söker på "Fristadstorget" är dessa några av de rubriker som kommer upp på förstasidan:

"Högerextrema planerar demonstration

Det högerextrema Svenska partiet har för avsikt att demonstrera i Eskilstuna 1 maj. Deras ansökan behandlas för närvarande aktivt av polisen som i början av nästa vecka ger klartecken, om än med vissa villkor. Enligt uppgifter till tidningen finns planer på att arrangera någon form av protest. Den sker i så fall utan tillstånd"

(Publicerad 20 april 2012).

"Manifesterade för frihet på torget

För ett par månader sedan blev han nerslagen i samband med ett politiskt möte i Eskilstuna. Under lördagen var han en av dem som manifesterade mot våld och för frihet på Fristadstorget"

(Publicerad 10 mars 2012).

"Misshandlad på torget

En 33-åring blev misshandlad av tre personer vid 02.30-tiden natten mot julaftonen. Det uppger polisen som nu utreder fallet. Enligt anmälan ska de tre ha gett sig på 33-åringen och misshandlat honom vid ett bråk på Fristadstorget"

(Publicerad 27 december 2011).

Nämnt innan av både Jacobs (1989), Listerborn (2000), NTU (2010) och Boverket (1998), är att media påverkar människors trygghet i samhället. Huruvida Eskilstuna Kurirens artiklar påverkar tryggheten på just Fristadstorget är svårt att kvantifiera då ingen platsspecifik forskning eller litteratur inom ämnet har påträffats. Vad vi dock kan dra för slutsats är att de skrivna artiklarna om torget till största del har en relativt negativ vinkling. Misshandel och kommande demonstration av högerextremister, framställer inte Fristadstorget i en alltför positiv dager och kan med sannolikhet ge torget en ogynnsam bild.

Kent

Håkan Steen (2007) har i sin bok *Kent, texter om Sveriges största rockband*, sammanställt artiklar och recensioner skrivna om bandet. Kent räknas idag till ett av Sveriges största rockband. Samtliga fem bandmedlemmar är uppväxta i Eskilstuna och började spela tillsammans i slutet av 80-talet (Steen, 2007, s.13). År 1995 släpptes deras första skiva "Kent", den såldes i sextiotusen exemplar. Deras mest sålda skivan "Vapen & ammunition

ion” (se bild 9) kom ut år 2002 och har sålts i 600 000 exemplar (Steen, 2007, s.335).

Figur 9: Skivomslag till albumet ”Vapen och ammunition”

(Foto: Jonas Linell, Sony Music, 2002-01-15).

Figur 10: Skivomslag till albumet ”Hagnesta Hill”

(Foto: Jonas Linell, Sony Music, 1999-09-06)

Bandet har många gånger baktalat sin hemstad. Enligt dem var det Eskilstunas förtjänst att bandet startades överhuvudtaget då medlemmarna ville få en chans att fly från vad de kallar ”en så förbannat tråkig stad” (Steen, 2007, s.106, 171). Men även då medlemmarna haft en långt ifrån positiv syn på sin hemstad har de likväl fått pris av Eskilstuna kommun för sin insats i regionen (Steen, 2007, s.221). Enligt en artikel i Eskilstuna Kuriren påstås att ett flertal ungdomar i Stockholm vill bosätta sig i Eskilstuna pga. att bandet ibland brukar dyka upp på de lokala krogarna (Steen, 2007, s.254-255). Även om Kents låtar om

Eskilstuna har en melankolisk och bitvis negativ klang verkar deras låtar inte vara enbart fördömande för staden.

Bandet är noga med deras image och ställer väldigt sällan upp på intervjuer. För att citera Jocke Berg ”Vi är helt ointresserade av att vara personkändisar. Det är det värsta som finns” (Steen, 2007, s.319). Den information som finns om Kent och om bandets texter är därmed begränsad. Reflektioner och analyser finns det dock gott om och flertydigheten är något bandet eftersträvar när de skriver musik (Steen, 2007, s.285). Några självklara associationer de gör till Eskilstuna är bl.a. deras val av titel till albumet *Hagnesta Hill* (se figur 10) som är ett mindre bostadsområde i Eskilstuna, vilken ligger i närheten av bandets första replokal. Skivomslaget till albumet *Vapen och ammunition* pryds av Parkens Zoos bandariska vita tiger vilket är en av Eskilstunas stoltheter. Deras låt *Spökstad* sägs även handla om Eskilstuna och Fristadstorget. Flera av Kents låtar handlar om rädsla. Joakim ”Jocke” Berg fick under en intervju med tidningen *Pop* år 1995, frågan om den rädsla som beskrivs i texterna utgår från honom själv?

”Rädsla och ensamhet är ju två teman som är väldigt förknippade med varandra. [...] När jag skrev *Jag vill inte vara rädd* tänkte jag mest på det här med att man inte ens kan gå hem genom sin egen stad på natten utan att vara skraj. Om man ser ett gäng människor, ett gäng unga pojkar som har mörkt hår, då går man helt enkelt över till andra sidan gatan. Det är sjukt” (Berg, citerad efter Terry Ericsson i Steen, 2007, s.53).

Intervjuresultat

Intervjuerna för detta arbete ägde rum på Fristadstorget i Eskilstuna den 20 april, år 2012. Tidpunkten för de olika intervjuerna inträffade under dagtid på torget, den första intervjun startade vid klockan tolv och den sista avslutades vid halv två på eftermiddagen.

Sex stycken personer har intervjuats. Tre ungdomar vilka var 17, 18 och 23 år gamla, samt tre stycken äldre personer vilka var 48, 51 och 73 år gamla. I den yngre gruppen tillfrågades två kvinnor och en man, i den äldre gruppen tillfrågades en kvinna och två män.

Även då endast sex stycken personer intervjuades är det tveksamt om resultatet blivit anorlunda om frekvensen varit större. Efter de fyra första intervjuerna kom nämligen ingen direkt ny fakta upp. Upplevelsen var att intervjuerna blev ekvivalenta. Samtliga intervjuer spelades in med diktafon och transkriberades innan sammanställning och analys. I följande text är de intervjuades ålder riktiga, dock är deras namn konfigurerade. Denna resultatdel har delats upp på ett tematiskt vis efter det intervjuprotokoll som efterföljts (se Bilaga).

Torgets känsla

Samtliga intervjuade var överens om att Fristadstorget uppfattas som en plats människor för det mesta bara passerar. Känslan på platsen beskrevs stor och öppen, men även som en "stenöken" och en "betongplatta" med få besökare både dag och kväll. Ett flertal av de intervjuade påpekade att om det inte vore för alkoholisterna och pensionärerna skulle det vara en öde plats även dagtid. Maria 23, menar att känslan på platsen är "okej" men påpekar också att torget är grått och trist. Avsaknaden av vegetation nämns av två stycken som något negativt. Mer träd och buskar tror de skulle ge torget en mer positiv känsla. Generellt sett ger de intervjuade en ganska dyster och negativ bild av känslan på Fristadstorget.

"Ja det är ju ingen bra känsla. Det är som en annan stenöken alltihopa, fullt med massa alkisar som sitter högt och lågt. Det är inte bra".
Gösta, 73.

När det gäller torgets känsla under dagtid respektive kvällstid (veckodagar), medger

majoriteten i den äldre åldersgruppen att de sällan besöker torget under kvällstid, utom i enstaka fall. Detta då samtliga i den äldre åldersgruppen bor en bit ut på landet och i bostadsområden en bit utanför innerstaden. Samtliga intervjuade påpekar att det är betydligt mindre folk kvällstid på torget jämfört med vad det är under dagen. Alla tycks även vara överens om att olika brukargrupper använder torget vid olika tider och tillfällen. Uttryck som "en annan typ av klienter", "utlänningar", "ungdomsgång" och "bråkstakar" är brukargrupper de intervjuade menar befinner sig på torget under kvällen. Torget upplevs under kvällstid tom och dyster. Ändå nämner endast två stycken av de intervjuade att trygghetskänslan minskar under kvällstid och då är de noga med att understryka att platsen egentligen är trygg.

"På kvällarna är det lugnare då är det inte lika mycket väsen, då är alla hemma. Man kan känna när man går där på kvällen att man inte känner sig trygg, men det är inte så att man känner sig jätteotrygg. Men när det är mörkt kan det kännas som att det ska komma någon, samtidigt som det egentligen är tryggt på torget. Men man har alltid nått i bakhuvudet när man går där sent på kvällen".
Christian, 18.

Den beskrivda känslan på Fristadstorget under helgen är skiftande. De yngre personerna menar att torget kommer till liv under helgerna, både under dagen och under kvällen. Detta då torget på helgerna är betydligt mer befolkat. De intervjuade i den äldre åldersgruppen beskriver också ett ökat folkliv, men nämner även att fylla och bråk är vanliga inslag. Under helgerna nämner många i den äldre generationen en rädsla över att vistas ensamma på torget under kvällstid. De intervjuade vilka beskriver hur torget kommer till liv under helgerna är den grupp som vistas på torget vid alla tidpunkter och dagar i veckan. Personerna i den äldre åldersgruppen tar upp fler negativa aspekter och det är dem som medger att de

sällan eller vid enstaka fall vistas på torget under helger och kvällstid.

”Helgerna är det roligare där för det är mer folk och rörelse både dagtid och kvällstid”.
Frida, 17.

”Är jag ute på helgen är väl känslan att jag inte gärna vill går själv, man ska ha en ha en kompis med sig för det finns olika gäng och jag kan bli lite orolig då”.
Lena, 48.

Identitet och ryktesfrågor

Ingen av de tillfrågade anser att Fristadstorget är en viktig plats för Eskilstunas identitet. De nämner istället andra platser i staden de anser är mer identitetskapande för Eskilstuna t.ex. Rademachersmedjorna, Parken Zoo, Ströms-holmen, Munktell arenan och Gamla Staden. Hasse 51, nämner dock konstverket *Smederna* på Fristadstorget, ett konstverk vilket enligt honom borde lyftas fram mer. Då Eskilstuna är en gammal sméstad anser han att detta konstverk är identitetskapande och värnar om stadens historia. Flera i den äldre gruppen anser att torgets historia är identitetsskapande men menar att torget idag bara är en plats de passerar och inget de direkt är stolta över. Den yngre åldersgruppen förklarar att torget endast fungerar som en mötesplats och att den saknar andra kvalitéer.

Frågan gällande bandet Kent är samtliga överens om att bandet i sina låtar framställer Fristadstorget som en dyster och delvis farlig plats. Skillnaderna mellan de intervjuades åsikter är huruvida Kents låtar är positivt eller negativt för torget. De intervjuade, vilka lyssnade på Kent, menar att även fast det är negativa låtar lockar dem människor till platsen. Detta dels pga. fans som vill uppleva Kents hemstad och se och uppleva de platser bandet sjunger om, men också för att torget får en stämpel och ett rykte. Ryktet av att vara en farlig och ökad plats, något vissa av de intervjuade menar drar folk till platsen. De inter-

vjuade som inte lyssnade på Kent anser att bandet med deras låtar framställer staden och torget negativt. De menar att Kent ger Fristadstorget ett oförtjänt rykte och att torget genom att få liknelsen med ett ”Slagfält” undviks.

”Dom speglar ju en ganska negativ bild av Eskilstuna i låtarna. Ändå är man stolt över det på nått sätt för man är ändå en del av den där bittra, tysta världen. Så på något konstigt sätt är man undermedvetet stolt över Fristadstorget, vilket jag tror drar folk till platsen”.

Maria, 23.

”Dom är väldigt deprimerande, tror det är dålig reklam. Enligt dom är det ju inget som är bra med Eskilstuna och man blir ju inte glad av deras låtar. Dom nämner ju då vissa ställen i Eskilstuna och det är absolut ingen bra reklam dom gör för torget”.

Lena, 48

Utformningsfrågor

På frågan om de intervjuade upplevde Fristadstorget som en trygg eller otrygg plats säger alla utom två, att de uppfattar torget tryggt. De som ansåg att torget var en otrygg plats var den äldsta och den yngsta av de intervjuade. De uttalade att de var rädda för att utsättas för olika brott under kvällstid. Samtliga intervjuade erkända att känslan av trygghet skiftade mellan dag och kväll. Torget var tryggare dagtid eftersom det var ljust, samt att det rörde sig fler människor över platsen.

Kvällstid uppfattade majoriteten att andra brukargrupper gjorde anspråk på platsen samt att onyktra, skrikande människor upplevdes otryggt. Detta i samband med mörker vilket flera upplevde obehagligt. Två av de intervjuade förklarade att eftersom torget är så stort finns det hela tiden en chans till uppsikt. De drog båda en parallell till hur deras trygghetskänsla var i en trång gränd i jämförelse med känslan på torget. En annan av de intervjuade ansåg att torgets storlek minskade trygghetskänslan detta pga. den intervjuades torgskräck. Gösta 73, berättade att det under dagtid står en

tom polisbil framför stadshuset, något han trodde de ställde där i ett avskräckande syfte. Det ingav dock ingen trygghet för honom. Lena 48, trodde inte att det var känslan på just Fristadstorget som var problemet. Enligt henne var hon lika otrygg på andra platser runt om torget eftersom det var ”gängen” hon uttryckte sig var rädd för och de cirkulerade kring hela innerstaden.

”Det är en trygg plats. Det är ju en öppen plats, inte som i små gränder som man känner sig ensam i. Man syns ju ganska bra på Fristadstorget det är inte så att man göms bakom några buskar”.

Maria, 23.

Även då torgets öppenhet och storlek uppskattades av många svarade samtliga av de intervjuade att någon form av addering av föremål skulle öka trygghetskänslan. Det föreslogs bl.a. ny vegetation och fler sittplatser. Två stycken var även inne på att minska rumsligheten på torget genom att addera nya byggnader. Dessa byggnader skulle innehålla både boende och något annat offentligt som skulle vara öppet dygnet runt, en *SevenEleven* föreslogs. Belysning var också något vilket samtliga ansåg skulle kunna förbättras på torget och skulle öka trygghetskänslan då de skulle få en bättre sikt på torget. Hasse 53, var den ende av de intervjuade som ansåg att torget var bra som det var. Han var medveten om de övervakningskameror vilka fanns uppsatta på torget och menade att en ökad trygghet berodde på ens eget beteende. Han förklarade hur han genom att vara ”gatsmart” d.v.s. att han hela tiden hade överblick på torget och genom att undvika gäng på platsen, kände sig trygg på torget.

”Det finns ju inget på torget idag, det är helt tomt så man kan gärna lyfta in fler saker som kan öka trivselen. Det finns inte heller någon bra belysning idag, man kan göra det mer attraktivt och tryggt med belysning på torget tror jag”.

Lena, 48

”Man skulle kunna göra platsen ljusare, det är himla mörkt på torget nattetid. Det är några smålampor här och där, man skulle kanske kunna sätta en starkare belysning, det tror jag skulle ge mer trygghet. Vissa människor känner ingen trygghet när de går i mörker”.

Christian, 18.

Mediepåverkan

Huruvida media och tidningen *Eskilstuna Kuriren* påverkar besöksantalet på Fristadstorget var samtliga överens om att det inte påverkade deras besöksfrekvens. Inte heller kände de tillfrågade att de blev mer otrygga av att läsa om diverse brott på torget. Frida 17, medgav dock att hennes föräldrar kunde bli påverkade av vad som stod i tidningen och oroliga över hennes besök på torget, men själv kände hon sig inte påverkad. Av de tillfrågade menade de tre äldsta att de inte behövde känna sig otrygga eftersom kriminella handlingar endast skedde under kvällar och helger, tider då de själva sällan befann sig på torget. Dessa tre menade att om de skulle använda torget under dessa tider skulle de förmodligen känna en viss otrygghet. Men denna otrygghet tror de inte skulle bero på vad media skriver om torget.

Två av de yngre tillfrågade berättade att de emellanåt gick över torget kvälls- och nattetid då de varit ute på krogen. De kunde känna sig otrygga och rädda men drog sig aldrig för att korsa torget. De fastslog att tidningarnas rapporteringar kunde få dem att vara lite mer uppmärksamma och försiktiga, men det påverkade aldrig deras besök på torget. Samtidigt menar båda att Fristadstorget inte är en mer otrygg plats än någon annan del av staden sent på natten.

”Jag tycker kanske inte om att gå där klockan fyra på morgonen då skulle jag vara rädd att möta nått gäng som skulle råna mig eller slå ner mig, eller kanske våldta mig, jag vet inte. Samtidigt tror jag inte det är så tryggt att gå någonstans så sent på dygnet. Men jag påverkas inte av media konstigt nog för man går ju ändå

själv där sent på kvällarna”.

Maria, 23

”Man är kanske lite försiktigare men det har inte hindrat mig från att åka ner. Man har kanske lite mer koll på vilka människor man möter om nån ska råna mig. Men rån och misshandel tror jag kan hända var som helst, inte just specifikt på Fristadstorget. Jag ser inte torget som en speciellt farlig plats”.

Christian, 18.

DISKUSSION

Målet med uppsatsen har varit att beskriva olika aspekter inom gestaltning och planering vilket kan skapa en känsla av trygghet på urbana platser, även att undersöka eskilstunabornas trygghetsuppfattning på Fristadstorget. De frågeställningar som har ställts är vilka fysiska och sociala aspekter som kan leda till att en urban plats upplevs trygg? Är Fristadstorget en trygg plats och finns det kopplingar mellan trygghetsupplevelsen och dess planering och gestaltning utifrån ett trygghetsperspektiv?

Syftet med arbetet har varit att få en djupare förståelse för hur vi som landskapsarkitekter kan skapa tryggare platser i staden. Detta avsnitt kommer med bakgrund mot den litteratur som har behandlats samt intervjuresultatet, sammanfatta svaren på frågeställningarna i arbetet.

Goda överlevnadsutsikter skapar trygghet

Fristadstorgets öppenhet beskrivs av samtliga intervjuade som något positivt. De intervjuade menar att tack vare torgets stora, öppna yta har de hela tiden uppsikt på vad som sker, vilket enligt dem är trygghetsskapande. Detta kan jämföras med Appletons (1975, s.73) *prospect-refuge teori*. Där chans till utsikt enligt Appleton är en bidragande effekt till varför människor väljer en plats framför en annan, pga. överlevnadsutsikterna i den. Vidare berättade några av de intervjuade att torget inte erhöll några gömställen för tänkbara förövare, något de ansåg var positivt. Samtidigt önskade dessa personer i en senare fråga mer buskar och vegetation för att göra torget mer ”mysigt” och ”rumsligt”. Enligt Appletons (1975, s.73) teori bör en plats innehålla både utsikt (prospect) och tillflykt (refuge) för att människor skall känna sig bekväma på platsen. Det kan tänkas att de intervjuade undermedvetet vill ha in mer

vegetation för att få en chans till bättre tillflykt.

”Man syns ju ganska bra på Fristadstorget det är inte så att man göms bakom några buskar. Samtidigt finns det ingenstans att skydda sig”, Maria, 23.

”Torget är så öppet, man har fri sikt över hela platsen men man har ingenstans att liksom ta vägen. Man är på öppet fält och ser faran, man kan inte veta vad som ska hända”, Christian 18.

Något som förmodligen är viktigt vid addering av föremål (som t.ex. vegetation) är att den bör vara någorlunda transparent. Föremål eller vegetation som kan upplevas väggliknande, kan ge en otrygghetskänsla eftersom dessa föremål kan dölja tänkbara faror. Transparenta föremål vilka inte är för ”vägg” eller barriärskapande, tror jag kan öka både tryggheten samt ge torget en bättre rumslighet. Att Appletons teori fortfarande är aktuell är antagligen pga. att människan har kvar många överlevnadsinstinkter. Enligt både litteraturen och eskilstunaborna tycks det fortfarande vara viktigt att tillgodose dessa instinkter, även om det idag endast är på ett psykologiskt stadium.

Social kontroll genom belysning och vegetation

Fler människor på torget, bättre belysning och mer vegetation var något samtliga intervjuade ansåg skulle öka tryggheten på Fristadstorget. Vegetation nämndes i intervjuerna lika frekvent som belysning och är ett något oväntat resultat. Samtidigt då många önskade mer vegetation lyftes buskar fram som något otryggt där tänkbara förövare skulle kunna gömma sig. Varför de intervjuade tror att vegetation skulle skapa en större trygghet kunde de inte svara på. De menar dock att vegetation skulle göra platsen ”tryggare” och ”finare”. Det kan tolkas att platsen behöver bli mer attraktiv för att locka till sig fler människor och att det är därför de intervjuade önskar mer vegetation på platsen. Fler människor på

en plats leder till en ökad social kontroll, något både Listerborn (2000, s.13) och Boverket (1998, s.71) beskriver vara en starkt bidragande trygghetsfaktor.

När torget är mörk och öde var upplevelsen av otrygghet störst. Vilket betyder att belysning samt torgets attraktivitet är det som för tillfället är bristande på Fristadstorget. Andersson (2001), Boverket (1998), Gehl (1996), Jacobs (1989) och Listerborn (2000) skriver att en befolkad plats generellt sett upplevs som mer trygg än vad en öde plats gör. Vidare skriver Jacobs (1989, s.57) om *gatornas ögon* och att det är viktigt att boende och arbetande ska kunna se vad som sker utåt gatan. Detta för att de ska kunna betrakta människor på gatan och för att upprätthålla den sociala kontrollen. De intervjuade vilka besökte Fristadstorget även under kvällstid medger att de trots mörkret känner trygghet. Detta tack vare de bostadshus som har fönster vilka vetter ut mot torget. En av de intervjuade säger:

”Det finns gränder runt om torget där jag känner en obekväm känsla men på torget är det hus med boende runt om, så man känner sig aldrig ensam där”,
Maria, 23.

Den sociala kontrollen verkar enligt de intervjuade ha stor betydelse även på Fristadstorget. Vad som är värt att upprepa är det Boverket (1998, s.49) skriver, att den fysiska miljön kan hindra oss från social kontroll. Det är därför viktigt att i utformningen underlätta för den sociala kontrollen. Bristen på god belysning var något de intervjuade ansåg drog ner trygghetskänslan på platsen. En dåligt belyst plats försvårar chansen till en social kontroll då man helt enkelt inte ser eller har uppsikt över platsen. En förbättrad belysning hade kunnat öka den sociala kontrollen på Fristadstorget och därmed även tryggheten. Polisbilar och kameror var två övervakningsaspekter vilka togs upp under intervjuerna. När

det gällde polisbilen ingav den ingen större känsla av trygghet, vilket överensstämmer med litteraturen. Jacobs (1989, s.53) skriver ”Vad som skapar ordning på gatorna är inte polisen utan är ett invecklat system av oskrivna lagar och regler, skapat av människorna själva och som vi själva övervakar”. Övervakningskamerorna nämndes indirekt skänka en viss trygghet. Hasse 51, berättade om kamerorna men menade att trygghet handlar om ens eget beteende. Genom att nämna kamerorna kan tänkas att Hasse likväl får en viss trygghet av dessa då han verkade väl medveten om att han var bevakad på torget.

”Det är en öppen yta i och för sig och jag vet att det finns mycket övervakningskameror uppsatta. Det finns ju CCT-kameror uppsatta så det är ju ett bevakat ställe. Men jag tänker inte på det sättet utan det är väl mitt eget beteende som gör att jag känner mig trygg, jag skapar min egen trygghet”,
Hasse, 53.

Enligt Andersson (2001, s.44) kan övervakningskameror på urbana platser signalera att platsen ifråga är en plats med brottslighet, vilket försvagar trygghetskänslan. Samtidigt som övervakningskameror i vissa fall kan inge en känsla av trygghet, vilket det tycks göra i detta fall. Vad som framförallt lyfts fram som trygghetskapande i intervjuerna är den sociala kontrollen, alltså när torget är befolkat. Intervjuresultat stämmer därför mest överens med Jacobs (1989) syn om vad som skapar ordning och trygghet i staden.

En plats med hög brottslighet är inte nödvändigtvis en trygg plats

Enligt både Boverket (1998, s.30) och Marklund (2010, s.17) är brott på allmän plats koncentrerade till kommunikationer såsom kollektivtrafik och nöjeslokaler. Enligt dem är även majoriteten av brott på allmän plats alkoholrelaterade. En lösning för att minska brott på allmän plats kan vara att sprida ut dessa kommunikationer. Frågan är huruvida

det skulle påverka tryggheten? Samtliga av de intervjuade anser att Fristadstorget är en trygg plats. De intervjuade känner sig som mest trygga på torget när det är befolkat. En spridning av nöjeslivet skulle betyda en spridning av människor och därmed en minskad trygghet. Enligt Boverket (1998, s.49-50) är en naturlig närvaro av människor det absolut bästa sättet att övervaka och minska brott i det fysiska rummet. En naturlig närvaro av människor tror även jag är den bästa trygghetsskapande lösningen för Fristadstorget. Dock kanske inte den ultimata lösningen för att minska kriminaliteten på platsen. Vad dessa intervjuer har visat är att en plats brottsstatistik inte nödvändigtvis behöver hänga ihop med trygghetskänslan på en plats.

Media påverkar mer än vad vi tror

Samtliga av de intervjuade hävdar att de inte påverkas av vad som skrivs i lokaltidningen Eskilstuna Kuriren. Ändå är det flera stycken som berättar om ”bråket och stöket” på torget under tidpunkter de inte själva besöker platsen. Samtliga menar att de under kvällstid är rädda att utsättas för brott, vilket gör att de undviker platsen under dessa tillfällen. Det tyder på att de trots allt läser artiklarna i Eskilstuna Kuriren och formar utifrån dessa en uppfattning om torget kvällstid.

”Men det har ju varit en del bråk det läser man ju om”.
Hasse, 51

Jacobs (1989, s.52) skriver att endast ett fåtal brott på en plats kan ge ett oförtjänt rykte, vilket resulterar i en mindre befolkad och mer otrygg plats. Boverket (1998, s.18) skriver liknande om media och menar att föreställningar om brotts utredning via massmedia har stor betydelse för den omfattande rädslan som finns i dagens samhälle. Massmedia är något även NTU (2010, s.11) bekräftar påverka trygghetskänslan i samhället.

Att torget enligt de intervjuade används av olika brukargrupper vid olika tidpunkter var väldigt tydligt. Samtliga personer i den äldre åldersgruppen nämnde ”ungdomsgängen”, ”bråkstakarna” och ”en annan typ av klienter” vilka enligt dem använde platsen under tider de själv undvek platsen på. Huruvida personerna i den äldre åldersgruppen (vilka inte vistas på torget kvällstid) verkligen kan veta vilka torget används av kan diskuteras. Efter att ha läst de senast skrivna artiklarna om Fristadstorget på Eskilstuna Kurirens hemsida, antar jag att många av deras antaganden och fördomar grundar sig i vad media skriver. En intressant jämförelse är det uttalande Joakim ”Jocke” Berg gör i tidningen *Pop* år 1995. ”[...] När jag skrev *Jag vill inte vara rädd* tänkte jag mest på det här med att man inte ens kan gå hem genom sin egen stad på natten utan att vara skraj. Om man ser ett gäng människor, ett gäng unga pojkar som har mörkt hår, då går man helt enkelt över till andra sidan gatan. Det är sjukt” (Steen, 2007, s.53). Även Berg tycks ha en fördomsfullhet vilken skapar rädsla. Personerna i den yngre åldersgruppen är de som använder torget oavsett tid och veckodag. En slutsats är att personer vilka använder och besöker torget frekvent även är de personer som har den mest positiva synen på torget. Att avgränsa sig från torget verkar skapa en större oro och otrygghet på platsen.

Enligt NTUs (2010, s.62) rapport finns ett tydligt samband mellan känslan av otrygghet, och medvetenheten om brottslighet i samhället. Boverket (1998, s.18) skriver att den totala brottsligheten i Sverige har minskat, samtidigt som den grövre brottsligheten samt otryggheten har ökat. Kullberg (2010, s.17) skriver att det finns ett tydligt samband mellan lokaltidningarnas rapporteringar om brott i städer och rädslan att utsättas för brott på dessa platser. Felicia 17 år, var en av de två intervjuade som emellanåt upplevde en viss

otrygghet på Fristadstorget, under kvällstid. Hon berättade att hennes föräldrar blev oroliga över tidningarnas rapporteringar och förmanade henne att vara försiktig när hon vistades på torget. Förmaningar och oro grundade av medierapporteringen, vilket i sin tur kan vara en orsak till den minskade trygghetskänslan på torget för Felicias del.

Huruvida Kents texter påverkade ryktet och känslan på Fristadstorget var det delade meningar om. De intervjuade vilka tyckte om Kent förklarade att bandet var positiv reklam för torget. De berättade att de som invånare i Eskilstuna på något sett var stolta över att få vara en del av den stad Kent sjunger om, även om det är en dyster och negativ skildring. Samt att det sätt Kent framställer Fristadstorget och Eskilstuna på drog människor till sig, nästintill på ett nationalromantiskt sätt. De som inte lyssnade på Kent tyckte precis tvärtom. Att bandets musik smutskastade torget och staden, vilket därmed hade en avskräckande effekt. Det kan tänkas att effekten av bandets texter kan resultera i båda delarna, detta huruvida man gillar Kent eller inte. Slutsatsen är att Kent ger torget ett negativt rykte men huruvida det är avskräckande eller tilldragande råder det delade meningar om.

Individualitet och urbanitet

Viktigt att poängtera är att det finns individuella angelägenheter vilket påverkade tryggheten på Fristadstorget. I denna intervjustudie var det t.ex. en person som led av torgskräck. Då samtliga upplevde torgets öppenhet positivt, upplevde denna person otrygghet och obehag pga. torgets öppenhet och rymd. Det mentala och ens individuella erfarenheter spelar alltid in, vilket är ett bevis på att det inte kan skapas urbana platser i staden vilka är 100 procent trygga. Boverket (1998, s.74) refererar i sin rapport till arkitekten och lektorn Bo Grönlund och hans tankar om urbanitet. Enligt honom

skall en plats vara trivsam, trygg och spännande för att upplevas urban. Jag tror precis som Boverket att urbana platser inte bör vara alltför trygga, då det tar bort stadens stadsmässiga karaktär och liv. Spänning i form av möte med nya människor, uteliv och rörelse lockar människor att besöka stadens urbana rum. Det bör enligt mig, finnas en väsentlig skillnad mellan en offentlig och en privat plats. Ett torg bör inte heller ha några sociala begränsningar, en fördel med urbana platser är just chansen till möte med nya människor. Vid möte med nya människor kan konflikter och dispyter uppstå, vilket kan upplevas obehagligt och otryggt. Samtidigt är befolkade platser en stor bidragande trygghetsfaktor. Paradoxalt kan alltså både befolkade platser och icke befolkade platser upplevas otrygga och trygga, vilket understryker trygghetens komplexitet.

Självklart är det viktigt att vi som landskapsarkitekter skapar goda underlag för trygghet på urbana platser. God sikt (dag som natt), chans till social kontroll, planering efter platsens specifika situation och att hela tiden sträva efter att skapa en god plats, är självklarheter vi alltid bör eftersträva. Precis som vi alltid bör komma ihåg att värna om stadens urbanitet.

AVSLUTNING

Denna uppsats har handlat om hur vi som landskapsarkitekter kan planera och gestalta utifrån ett trygghetsperspektiv, både när det gäller fysiska och sociala aspekter. Dessa fakta har sedan applicerats på Fristadstorget i Eskilstuna, där intervjuer har undersökt huruvida litteraturen överensstämmer med ett verkligt exempel. Syftet har varit att genom detta arbete bidra till en djupare kunskap och förståelse för hur vi som landskapsarkitekter kan skapa tryggare platser i staden. Ett syfte som jag för min egen del har uppnått, vilket jag hoppas att även andra läsare har givits.

I början av detta arbete var jag medveten om subjektiviteten i ämnet trygghet, vilket gör det svårt att komma fram till några exakta svar eller sanningar. Mitt försök att skapa en så generell och objektiv ton i arbetet som möjligt är en bidragande orsak till arbetets omfattning. Uppsats har gett mig en ännu djupare förståelse för ämnets komplexitet. Trots ämnets subjektivitet har intervjuresultatet visat att det finns vissa generella aspekter som kan påverka en plats trygghet. *Prospect-refuge teorin* är en av dessa vilken menar att människan generellt upplever platser med både chans till tillflykt och utsikt som mer trygga. Detta då vi undermedvetet väljer platser utifrån överlevnadsutsikter i den.

Frågeställningarna i detta arbete har besvarats på bästa möjliga sätt genom den valda litteraturen och intervjuresultatet. Om en annan student eller forskare skulle skriva om samma ämne med liknande frågeställningar är frågan huruvida våra resultat skulle stämma överens med varandra. Litteraturval, intervjufrekvens samt ämnets subjektivitet hade kunnat ge en annan vinkling. Dock tror jag att arbetena i det stora hela hade gett liknande resultat. Mycket av den litteratur som behandlats har sagt

likartade saker, vilket har ökat källornas trovärdighet och bidragit till arbetets tyngd.

Enligt statistiken är Fristadstorget i Eskilstuna en plats där mycket våldsbrott sker. Trots detta visar intervjustudien att eskilstunaborna inte upplever platsen otrygg. Uppfattningen om när brott sker och vilka som vistas på torget vid olika tidpunkter är påverkat av media. Även om de intervjuade inte är medvetna om det själva syns det tydligt i deras kommentarer.

Att den sociala kontrollen kan förstärkas genom belysning och vegetation var en spännande slutsats att dra genom intervjuerna. Att eskilstunaborna vill göra torget mer attraktivt med vegetation är intressant. Vegetation upplevdes som ett positivt element dagtid men otryggt och skrämmande kvällstid. Frågan är vilken slags vegetation som skulle fungera trygghetsskapande under både dagtid och kvällstid. En vidare studie av vegetation som fungerar både som tillflykt (refuge) men som inte är för döljande så människor fortfarande har chans till utsikt (prospect).

Slutsatsen om trygghetens individualitet har varit tydlig i både litteraturen och intervjuresultatet, vilket understryker trygghetens komplexitet. Det är viktigt att vi som landskapsarkitekter tänker brett när vi gestaltar och planerar och att vi försöker generalisera samtidigt som det finns en fara med att generalisera alltför mycket. En av de kanske viktigaste slutsatserna med detta arbete har varit att vi som landskapsarkitekter inte bör eftersträva en 100 procent trygg stad. Vi bör värna om urbaniteten i staden. En stad är inte en stad om det inte finns någon spänning i den. Kanske är det i vissa fall bristen på urbanitet i en stad som gör den obefolkad och därmed otrygg. Kanske krävs det en viss urbanitet för att göra platsen attraktiv, befolkad och även trygg?

Det mest intressant i detta arbete har varit kunskapen om de sociala aspekternas betydelse. Slutsatsen att rykte och media kan dra ner en plats känsla av trygghet även om platsen är utformad på ett bra sätt, är intressant och paradoxalt. Samtidigt som Gehl (1996, s.121) skriver att utformningen ner till minsta nivå är avgörande för hur pass befolkad en plats är. Kullbergs (2010) avhandling behandlar ryktets betydelse i bostadsområden. Det hade varit spännande med en vidare studie om huruvida rykte och media kan påverka trygghetskänslan i stadens urbana rum. Spelar den fysiska utformningen av en plats egentligen någon roll om platsen har ett anseende eller dåligt rykte? Kan enbart en plats rykte påverka användningen av den? Frågan blir om vi som landskapsarkitekter kan ge en plats ett anseende genom en god gestaltning och planering?

KÄLLFÖRTECKNING

Otryckta källor

Elektroniska källor

Birgersson, Tommy, Boverket (1998). *Brott, bebyggelse och planering* [online] tillgänglig via:
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/1998/brott_bebyggelse_och_planering.pdf, (2012-03-25).

Brottsförebyggande rådet, hemsida, länken *Anmälda brott, slutlig statistik för 2010* [online] tillgänglig via:
http://www.bra.se/webdav/files/statistik/pdf/sammanfattning_anmalda_2010.pdf, (2012-04-02).

Brottsförebyggande rådet, hemsida, fliken *Gör din egen sökning* [online] tillgänglig via:
<http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok>, (2012-04-11).

Eskestuna kommun, hemsida, fliken *Fristadstorget och Kungsgatan* [online] tillgänglig via:
<http://www.eskestuna.se/sv/Bygga-bo-och-miljo/Stadsplanering-och-byggande/Projekt/Fristadstorget/>, (2012-04-01).

Eskestuna kommun, hemsida, länken *Program.pdf* [online] tillgänglig via:
<http://www.eskestuna.se/Global/Program%20-%20f%C3%A4rdigt.pdf?epslanguage=sv>, (2012-04-10).

Eskestuna kommun, hemsida, länken *Sammanställning av synpunkter* [online] tillgänglig via:
<http://www.eskestuna.se/PageFiles/69858/Sammanst%C3%A4llning%20av%20synpunkter.pdf?epslanguage=sv>, (2012-04-10).

Eskestuna kuriren, hemsida, [online] tillgänglig via:
<http://ekuriren.se/nyheter/sok?q=Fristadstorget&sorting=publishdate:DESCENDING>, (2012-04-24).

Nationalencyklopedin, hemsida, [online] tillgänglig via:
http://www.ne.se/sve/torg?i_h_word=torg, (2012-05-04a).

Nationalencyklopedin, hemsida, [online] tillgänglig via: <http://www.ne.se/sok?q=urban>, (2012-04-10b).

Nationalencyklopedin, hemsida, [online] tillgänglig via: <http://www.ne.se/lang/fysisk-planering>, (2012-04-10c).

Nationalencyklopedin, hemsida, [online] tillgänglig via: <http://www.ne.se/lang/social>, (2012-04-28d).

Nationalencyklopedin, hemsida, [online] tillgänglig via:
http://www.ne.se/lang/darwinism?i_h_word=darwin, (2012-05-04e).

Tryckta källor

Böcker

- Appleton, Jay (1975). *The Experience of Landscape*. London: Beccles and Colchester.
- Bryman, Alan (2001). *Social Research Methods*, 3.ed. USA: Oxford University Press Inc.
- Gehl, Jan (1996). *Livet mellem husene*, 4.ed. Köpenhamn: Arkitektens Förlag.
- Jacobs, Jane (1989). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos AB.
- Kvale, Steinar (2008). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Listerborn, Carina (2000). *Tryggare stad, kan man förändra rädslans platser?* Göteborg: PRONTO Jaguaren.
- Steen, Håkan (2007). *Kent – texter om Sveriges största rockband*. Finland: Bookwell.

Rapporter

- Andersson, Birgitta (2001). *Rädslans rum – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet*. Stockholm: VINNOVA. (LTH Rapport). VR 2001:32.
- Irlander, Åsa & Westfelt, Lars (2010). *NTU 2009 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Stockholm: Brå (Rapport 2010:2).
- Marklund, Fredrik (2011). *Hot spots för brott i sex svenska städer*. Stockholm: Brå (Rapport 2011:17). BRA-446.

Avhandlingar

- Kullberg, Agneta (2010). *My Home is my Castle: Residential Well-being and Perceived Safety in Different Types of Housing Areas in Sweden*. Linköping: Linköping University.

Artiklar

- Borg, Jenny. Ljus utomhus för trygghet och skönhet i staden. (2000, 10 september). *Gröna Fakta*, nr 8, s.1-7.
- Luymes T Don, Tamminga Ken. Integrating public safety and use into planning urban greenways. (2010). *Landscape and urban planning* 33, s 391-400.

BILAGA

Huvudfrågor i intervjun

Torget känsla

- Vad har du/får du för känsla när du besöker Fristadstorget?
- Finns det någon/några skillnad hur du upplever känslan på torget under dagtid respektive kvällstid? (om ja, försök förklara vilken/vilka).
- Finns det någon/några skillnad hur du upplever känslan på torget under vardag respektive helgdag? (om ja, förklara vilken/vilka).

Identitet och ryktesfrågor

- Är Fristadstorget en viktig identitet för Eskilstunas stad?
- Kent sjunger i sina texter om Fristadstorget, kan de ha en positivt eller negativ inverkan för torget?

Utformningsfrågor

- Tycker du att Fristadstorget är en trygg eller otrygg plats att vistas på?
- Varför tror du att du upplever torget som en trygg/otrygg (beroende på vad de svarar) plats?
- Finns det något i torgets utformning/gestaltning som du tror skulle kunna öka känslan av trygghet?

Mediepåverkan

- Läser du Eskilstuna Kuriren?
- De artiklar som handlar om Fristadstorget påverkar de dina besöksantal på torget?